

SIPRI YEARBOOK 2007

**ARMAMENTS,
DISARMAMENT AND
INTERNATIONAL
SECURITY**

Samenvatting in het Nederlands

Het **Internationaal Instituut voor Vredesonderzoek te Stockholm** (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) is een onafhankelijk internationaal instituut voor onderzoek naar problemen van vrede en conflict en meer bepaald naar wapenbeheersing en ontwapening. Het werd in 1966 opgericht om 150 jaar onafgebroken vrede in Zweden te vieren.

Het Instituut wordt hoofdzakelijk gefinancierd met een door de Zweedse overheid voorgestelde en door het Zweedse Parlement goedgekeurde subsidie. Het personeel en de Raad van Bestuur zijn uit een internationaal publiek samengesteld. Het Instituut heeft ook een Adviescommissie met een internationale adviserende functie.

- SIPRI streeft met zijn onderzoek de volgende doelstellingen na:
- de transparantie van veiligheid en wapenbeheersing bevorderen;
 - een bijdrage leveren aan de preventie en oplossing van conflicten;
 - informatie verspreiden naar een breder publiek.

De Raad van Bestuur van SIPRI

Ambassadeur Rolf Ekéus, voorzitter (Zweden)

Dr. Willem F. van Eekelen, vicevoorzitter (Nederland)

Dr. Alexei G. Arbatov (Rusland)

Jayantha Dhanapala (Sri Lanka)

Dr. Nabil Elaraby (Egypte)

Rose E. Gottemoeller (VS)

Professor Helga Haftendorn (Duitsland)

Professor Mary Kaldor (VK)

Professor Ronald G. Sutherland (Canada)

De directeur, Alyson J.K. Bailes (VK)

sipri

www.sipri.org

vlaams vredesinstituut

Het Vlaams Vredesinstituut werd in 2004 door het Vlaams Parlement opgericht als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek en geweldpreventie. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, informeert en adviseert het Vlaams Parlement, de Vlaamse regering en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

In de Raad van Bestuur is het brede maatschappelijk middenveld van Vlaanderen vertegenwoordigd en een internationaal samengestelde Wetenschappelijke Raad begeleidt de onderzoeksactiviteiten van het Wetenschappelijk Secretariaat van het instituut. Het Vredesinstituut ontvangt een werkingstoelage van het Vlaams Parlement.

Uit het Engels vertaald door Anne Vaeck voor het
Vlaams Vredesinstituut, 1000 Brussel.

www.vlaamsvredesinstituut.eu

SIPRI Yearbook 2007

Het *SIPRI Yearbook 2007* bevat brongegevens over onderwerpen als wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenleveringen, wapenproductie, nucleaire bewapening en multilaterale vredesoperaties in combinatie met een overzichtsanalyse van de belangrijkste aspecten van wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid.

Centraal in het *SIPRI Yearbook 2007* staat het begrip 'risico' en het bijbehorende taalgebruik dat nieuwe perspectieven voor het openbare veiligheidsbeleid opent. In de inleiding wordt dieper ingegaan op het risicokader, de uitdagingen bij het stellen van prioriteiten, het gevaar van misrekening, en de voordelen van een risicoperspectief om de manier bij te sturen waarop overheden en regionale en internationale samenwerkingsorganisaties proberen de veiligheid te verbeteren.

Een voordeel van een veiligheidsanalyse die risico's als uitgangspunt neemt, is dat er rekening kan worden gehouden met een snel evoluerende reeks beleidsuitdagingen, waarvan vele niet noodzakelijk worden gezien als 'een bedreiging' in de traditionele betekenis van het woord. Enkele van deze uitdagingen worden in het *Yearbook* onder de loep genomen. In hoofdstuk 6 wordt de nadruk gelegd op het verband tussen **energie en veiligheid**. In hoofdstuk 11 wordt het risico onderzocht dat wordt gevormd door de vele soorten **niet-militair materiaal** dat vernietigende militaire toepassingen kan hebben en biedt aanbevelingen over hoe de kansen kunnen worden beperkt dat dit materiaal in terroristische handen valt. In hoofdstuk 2 komt de nooit eerder geziene invloed aan bod die **transnationale factoren**, zoals bijvoorbeeld vluchtelingen en andere migranten, de nieuwe, wijdverspreide beschikbaarheid van globale communicatiemiddelen en de geheime invloed van buitenlandse staten, uitoefenen op grote hedendaagse gewapende conflicten.

In hoofdstuk 7 worden de gevolgen onderzocht die een risicobenadering van veiligheidsanalyses heeft voor overheidsuitgaven, en worden vooral vragen gesteld bij de rendabiliteit van militaire uitgaven om **risico's voor mensenlevens** te beperken. Betrouwbare informatie is essentieel

voor het inschatten van risico's: in hoofdstuk 5 wordt onderzocht hoe landen ervoor proberen te zorgen dat hun **inlichtingen- en veiligheidsdiensten** democratisch aansprakelijk zijn.

Naast de gebruikelijke hoofdstukken over de **beheersing van conventionele, chemische en biologische wapens**, bevat deze uitgave van het *Yearbook* in bijlage 12C ook een lijst met alle wereldwijd bestaande voorraden nucleaire splijtstoffen en de veiligheidsrisico's die ze vormen. In bijlage 14A worden de internationale inspanningen besproken die het gebruik van draagbare luchtverdedigingssystemen of **MANPADS** door terroristen moeten beperken. In bijlage 11A wordt de uitvoering en inhoud van **resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad** (over de non-proliferatie van massavernietigingswapens aan niet-statelijke actoren) onderzocht en worden enkele problemen rond deze vernieuwende poging om via de VN-Veiligheidsraad algemeen toepasbare wetten op te stellen nader belicht.

Hoofdstuk 1 geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de **Euro-Atlantische veiligheid**. Vier **regionale instellingen uit de postsovjetregio** die samenwerken rond veiligheid, worden in hoofdstuk 4 vergeleken aan de hand van nieuwe analysemiddelen die SIPRI ontwikkelde om regionale samenwerking te evalueren.

Ten slotte worden de gevolgen van de veranderende aard van gewapende conflicten onderzocht. In bijlage 2C wordt de vraag gesteld of de standaard**definitie van gewapend conflict**, en dan vooral het criterium dat ten minste een van de conflictpartijen een staat moet zijn, tegenwoordig niet te beperkt is om relevante conflictgegevens op te leveren. In hoofdstuk 3 wordt uiteengezet hoe en hoe goed **vredehandhaving** werd aangepast aan veranderingen in conflicten.

Dit boekje bevat een selectie uit de gegevens en voornaamste conclusies van het *SIPRI Yearbook 2007*.

Inhoud

Inleiding	1
Euro-Atlantische veiligheid en instellingen	2
Grote gewapende conflicten	3
Vredeshandhaving: gelijke tred houden met veranderende conflicten	5
Regionale veiligheidsamenwerking in de postsovjeregio	7
Democratische aansprakelijkheid inlichtingen- en veiligheidsdiensten	8
Energie en veiligheid: regionale en globale aspecten	9
Analyse van risico's voor mensenlevens	10
Militaire uitgaven	11
De top 10 van de militaire uitgaven in 2006	11
Wapenproductie	13
Internationale wapenleveringen	15
Beperking van veiligheidsrisico's door gecontroleerd bezit en gebruik van niet-militair materiaal	17
Resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad: non-proliferatie via internationale wetgeving	18
Beheersing van kernwapens en non-proliferatie	19
Ontwikkelingen in chemische en biologische oorlogvoering en wapenbeheersing	21
Beheersing van conventionele wapens	22
Wereldwijde inspanningen voor de beheersing van MANPADS	23
Controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen	24
Verdragen inzake wapenbeheersing en ontwapening	25
Afkortingen in verband met veiligheid	28
De website van SIPRI	31
Recente SIPRI-uitgaven	32
Boeken	32
Beleidsnota's	32
Het <i>SIPRI Yearbook 2007</i> bestellen	33

Inleiding

De term 'risico' omvat een groot aantal problemen voor de veiligheid en overleving van de mens en wordt daarom steeds vaker gebruikt in plaats van het meer traditionele 'bedreiging'.

Een overheidsbeleid dat rekening houdt met alle risico-aspecten (waaronder natuurlijke gevaren, sociaal-economische kwetsbaarheid, conflicten en terrorisme) heeft een betere kans om prioriteiten correct in te schatten. Om praktische zowel als subjectieve redenen is het echter moeilijk om alle risico's die een land loopt, te identificeren en te vergelijken. Recente gebeurtenissen en voor de hand liggende kortetermijnuitdagingen kunnen prioriteiten verstoren. Bovendien is het moeilijk te bepalen hoeveel risico's door het land zelf worden veroorzaakt. Op één risico gerichte handelingen kunnen een onverwacht sneeuwbaaleffect ontketenen, waardoor zowel het oorspronkelijke risico als andere gevaren groter worden. De meeste bestaande technische modellen voor de vergelijking en voorspelling van risico's houden geen rekening met de transnationale, vaak wereldwijde verspreiding van veel belangrijke hedendaagse risicofactoren. Daardoor worden ook de zwakke plekken en de flexibiliteit van het wereldsysteem in zijn geheel vaak over het hoofd gezien.

De mogelijke verwickelingen die door veiligheidsanalyse op grond van risico's aan het licht werden gebracht, doen uitschijnen dat leven met een zeker risico, maar met aandacht voor flexibiliteit en herstel, veiliger kan zijn dan te proberen het risico uit te schakelen. Een correcte risico-analyse vormt een nuttige rem voor mogelijke roekeloosheid.

Door verhoogde multilaterale samenwerking kunnen doeltreffende gemeenschappelijke oplossingen worden uitgedokterd voor gemeenschappelijke risico's en kunnen de kosten voor dit risicobeheer worden gedeeld. Het huidige concept van een 'risicosamenleving' kan dus terugvoeren naar een oudere visie op de 'wereldmaatschappij', met een gemeenschappelijk bestuur voor veiligheidsaangelegenheden.

Euro-Atlantische veiligheid en instellingen

Sinds de fundamentele koerswijziging van de westerse veiligheidszorgen naar internationaal terrorisme na 11 september 2001, zijn de voornaamste trends in veiligheidsanalyses nagenoeg onveranderd gebleven.

De door de VS geleide acties in **Irak** lijken voor de internationale gemeenschap te zijn uitgedraaid op een langetermijnverplichting. Wereldwijde inspanningen tegen het terrorisme werden gehinderd door pogingen om ze aan de situatie in Irak te koppelen.

Zowel de **Europese Unie** als de **NAVO** bevinden zich in een overgangsfase en zoeken een manier om hun relevantie in de context van nieuwe uitdagingen te bewijzen. Het buitenlandse en veiligheidsbeleid van de EU liep in 2006 mank door de crisis rond de goedkeuring van de Europese Grondwet en door 'uitbreidingsmoeheid'. Het reeds lang aangekondigde hervormingsproces van de NAVO boekte weinig vooruitgang. Het gebrek aan een gemeenschappelijke visie stond nauwere samenwerking tussen de EU en de NAVO in de weg.

In 2006 vormden de scheiding van **Servië en Montenegro** en het vooruitzicht op een nieuw statuut voor **Kosovo** stappen in de richting van blijvende staatsstructuren in de Westelijke Balkan.

Rusland heeft zijn energierijkdom aangewend om de nationale trots nieuw leven in te blazen, zijn invloed in de voormalige Sovjetbuurlanden te herstellen en zijn geopolitieke invloed te maximaliseren. Door in 2006 en begin 2007 zijn energievoorraden als een belangrijk strategisch instrument uit te spelen, bracht het land verandering in het internationale veiligheidsmodel en zette het druk op de Europese landen om nauwer samen te werken.

Ruslands gedrag tegenover een groot deel van de Euro-Atlantische gemeenschap werkte in 2006 het ontstaan in de hand van een 'vage' (en nog steeds geografisch onbepaalde) scheidingslijn tussen het nieuwe, uitgebreide Westen en de nog onvoldoende hervormde, minder geïntegreerde delen van Oost-Europa.

Grote gewapende conflicten

Transnationalisme – en vooral de rol van diaspora, vanuit een staat opererende transnationale conflictnetwerken en internationaal terrorisme en internationale misdaad – is de laatste tijd een belangrijke factor in de analyse van gewapende conflicten, waardoor verbanden tussen plaatselijke gebeurtenissen en veranderingen in de wereldorde makkelijker kunnen worden verduidelijkt. In de toekomst zal de zoektocht naar manieren om transnationale conflictaspecten aan te pakken waarschijnlijk hoog op de internationale beleidsagenda staan.

Operaties van de Taliban in 2006 in **Afghanistan** werden vermoedelijk ondersteund vanuit basiskampen in het naburige **Pakistan**.

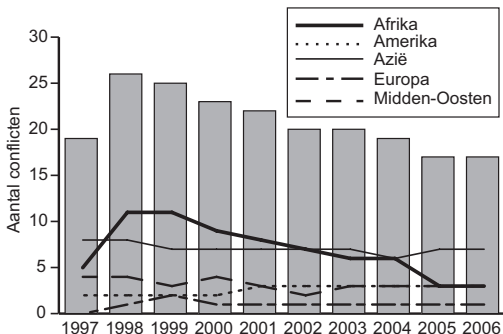
De conflicten tussen **Israël, de Palestijnse gebieden en Libanon** in 2006 illustreren de rol van regionale en transnationale conflictnetwerken en het verband tussen statelijke en niet-statale actoren.

Somalië leek zowel een slagveld op afstand voor regionale belangen als een brandpunt in de 'wereldwijde oorlog tegen terrorisme' van de VS. Ethiopië bood de Somalische Federale Overgangsregering (TFG) versterking met een militaire interventie. De Somalische diaspora, waarvan een groot deel misschien uit vluchtelingen bestaat, had eveneens een invloed op het conflict.

In 2006 vonden de **17 grote gewapende conflicten** in dezelfde 16 locaties plaats als in 2005. (Het conflict tussen Israël en de Hezbollah in Libanon in 2006 wordt niet meegerekend als een groot gewapend conflict omdat het geschatte dodental minder dan 1.000 bedroeg.) Geen van deze conflicten was interstatelijk.

Azië was voor het tweede jaar op rij de regio met het hoogste aantal grote gewapende conflicten.

Regionale verspreiding en totaal aantal grote gewapende conflicten, 1997–2006

De 17 grote gewapende conflicten in 2006^a

Afrika

Burundi ↓
Sudan ↓
Uganda ↓

Amerika

Colombia ↓
Peru ↓
VS ↑

Azië

Afghanistan ↑^b
India (Kashmir) ↓
Myanmar ↑
Nepal ↑
Filippijnen ↑
Filippijnen
(Mindanao) ↓
Sri Lanka ↑^b

Europa

Rusland
(Tsjetsjenië) ↓

Midden-Oosten

Irak^b
Israël ↑
Turkije ↓

↓ / ↑ Minder/meer gevechtssdoden dan in 2005.

a Zie het *SIPRI Yearbook* voor meer informatie over deze conflicten.

b De conflicten op deze plaatsen veroorzaakten 1.000 of meer gevechtsgelateerde doden in 2006.

Vredeshandhaving: gelijke tred houden met veranderende conflicten

In 2006 werd er meer personeel dan ooit ingezet bij vredeshandhavingsoperaties. Uitgaven voor vredesmissies bereikten eveneens een ongekend niveau.

Door ontwikkelingen halverwege het jaar werd de internationale gemeenschap voor een aantal terugkerende politieke en operationele dilemma's van vredeshandhaving gesteld; enkele voorbije missies waren aan herevaluatie toe en meer algemeen moest de manier worden herzien waarop missies worden gepland, uitgevoerd en geëvalueerd.

De VN en de NAVO ondervonden zware moeilijkheden bij het uitbreiden van hun respectieve missies, namelijk **UNIFIL** in Libanon en de internationale **ISAF**-missie in Afghanistan. ISAF nam in 2006 de volle verantwoordelijkheid op zich voor alle regio's van Afghanistan.

De uitbarsting van geweld in Oost-Timor leidde tot de inzet van een grote, veelzijdige VN-missie, **UNMIT**, net toen de VN van plan was zich volledig uit het land terug te trekken.

In **Darfur** (Sudan) was het in 2006 een hele uitdaging om de toestemming van de Sudanese regering te krijgen voor de inzet van een VN-Vredesmacht. De regering ging uiteindelijk akkoord met de inzet van een hybride missie van de **Afrikaanse Unie en de VN**. Het verkrijgen van toestemming was eveneens een probleem in verschillende andere gevallen waarbij missies of bijdragende landen door de strijdende partijen ervan werden beschuldigd de principes van neutraliteit en onpartijdigheid te schenden.

In verschillende missiemandaten en andere documenten werd naast zelfverdediging ook 'verdediging van het mandaat' genoemd als rechtvaardiging voor het gebruik van geweld. Dit gebeurde op het moment dat missies steeds 'robuuster' werden, waardoor de scheidingslijn tussen vredeshandhaving en oorlogvoering vervaagde.

Multilaterale vredesoperaties in 2006

60 vredesmissies vonden volledig of gedeeltelijk in 2006 plaats: 20 onder leiding van de VN, 33 onder leiding van regionale organisaties of allianties en 7 geleid door ad-hoccoalities.

De multinationale krijgsmacht in Irak (een statistische uitschieter) niet meegerekend, werden in 2006 167.600 **militairen en burgers** ingezet tijdens 59 vredesmissies, wat overeenkomt met een personeelstoename van 28 procent tegenover 2005.

Met een inzet van 73.500 soldaten en militaire waarnemers en 14.000 burgers, onder wie leden van de burgerpolitie en het personeel, tijdens 20 missies in 2006 blijft de VN de grootste actor in vredesoperaties. De VN zette in 2006 tweemaal meer personeel in dan in 2000.

In 2006 droegen Europese landen voor het eerst in jaren grote troepen bij tot VN-missies.

De gekende totale **kosten** van de vredesmissies van de VN, de EU en de NAVO samen bereikte in 2006 een recordhoogte van 5,5 miljard USD.

In 2006 werden **zeven nieuwe missies** op touw gezet: de geïntegreerde zetel van de VN in Sierra Leone (UNIOSIL), de geïntegreerde missie van de VN in Oost-Timor (UNMIT), de internationale veiligheidsmacht in Oost-Timor onder leiding van Australië, de AU-missie ter ondersteuning van de verkiezingen in de Comoren (AMISEC), de politiemissie van de EU voor de Palestijnse Gebieden (EUPOL COPPS), EUFOR RD Congo en een OVSE-missie in Montenegro.

Zes missies werden in 2006 beëindigd: de VN-operatie in Burundi (ONUB), de VN-zetel in Oost-Timor (UNOTIL), AMISEC, de waarnemingsmissie van de Europese Unie in Atjeh (AMM), het EU-adviesteam voor de politie (EUPAT) in de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië en EUFOR RD Congo.

Regionale veiligheidssamenwerking in de postsovjetroegio

In de postsovjetroegio heerste een algemene trend om multilaterale instellingen op te richten. Vier van die instellingen hebben een aanzienlijke veiligheidsdimensie: twee groepen onder leiding van Rusland – het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) en de Verdragsorganisatie voor Collectieve Veiligheid (CSTO) – een groep gevormd door Georgië, Oekraïne, Azerbeidzjan en Moldavië (GUAM) en de Sjanghai Samenwerkingsorganisatie (SSO), bestaande uit China, Rusland en vier Centraal-Aziatische staten.

In tegenstelling tot gelijkaardige instellingen die in het Westen werden opgericht, steunen geen van deze organisaties (behalve GUAM) goed bestuur in binnenlandse zaken.

Het **GOS** maakt aanspraak op de bevoegdheid voor militaire samenwerking, vredesoperaties en antiterrorisme, maar in de praktijk bleven de verrichte prestaties tot nog toe beperkt.

Rusland heeft het zwaartepunt van zijn militaire medewerking van het GOS naar **de CSTO** verlegd. De CSTO heeft gemeenschappelijke, snel inzetbare strijdkrachten opgericht, ontwikkelt momenteel een gezamenlijke luchtverdediging, steunt materiële samenwerking en voert een antidrugs- en antiterrorismebeleid. In militair opzicht lijkt deze organisatie het best te functioneren.

GUAM heeft een antiterrorisprogramma en heeft gesprekken gevoerd over gemeenschappelijke vredeshandhaving, maar de uiteenlopende politieke ideeën in de lidstaten beperken de prestaties van de organisatie.

De **SSO** houdt zich bezig met het tot stand brengen van wederzijds vertrouwen en militaire samenwerking tegen terrorisme, extremisme en separatisme. Deze organisatie blijkt het meest dynamisch met het grootste ontwikkelingsvermogen.

Al deze groepen zullen waarschijnlijk in de nabije toekomst vorm geven aan hun deel van de veiligheidsstructuur in Eurazië.

Democratische aansprakelijkheid van inlichtingen- en veiligheidsdiensten

De terroristische aanslagen van 11 september 2001 tegen de VS en de invasie van Irak onder leiding van de VS in 2003 vestigden de internationale aandacht op de beroepsbekwaamheid van de **Westerse inlichtingen- en veiligheidsdiensten**, hun relaties met nationale overheden en hun vermeende betrokkenheid bij **schendingen van de mensenrechten**.

Daardoor werden in meerdere landen verstreckende openbare en parlementaire onderzoeken ingesteld naar beweringen van onvermogen of wangedrag door inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Bezorgdheid over de buitenlandse aansprakelijkheid van inlichtingen- en veiligheidsdiensten staat duidelijk hoog op de beleidsagenda van vele regeringen.

Een vergelijkende studie van meerdere democratische landen toonde aan dat veel landen de voorbije 30 jaar de controle over hun inlichtingen- en veiligheidsdiensten via uitvoerend decreet hebben verlegd naar meer democratische aansprakelijkheid.

Instellingen die toezicht houden op de inlichtingen en veiligheidsdiensten staan nu voor een aantal terugkerende **uitdagingen en problemen**:

- het evenwicht behouden tussen de legitieme behoefte aan transparantie en de operationele nood aan geheimhouding van operaties, bronnen en methodes;
- rekening houden met het gevaar van politisering van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en misbruik ervan door de uitvoerende macht;
- democratisch toezicht op inlichtingen- en veiligheidsdiensten in gewezen autoritaire en postcommunistische staten instellen; en
- op de hoogte blijven van internationale samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het blijft afwachten in welke mate de bestaande, relatief recente toezichthoudende instellingen deze uitdagingen aankunnen in de wereld na 11 september.

Energie en veiligheid: regionale en globale aspecten

Inspanningen om energievoorraden veilig te stellen vormen vandaag een belangrijke bepalende factor voor het buitenlands beleid en de internationale relaties van veel landen.

Een aantal landen nam een nationalistische houding aan als antwoord op de uitdagingen van energiezekerheid, waarbij ze zelfs bereid waren zowel economisch als militair geweld aan te wenden om hun energiebelangen te verdedigen. Andere landen toonden meer begrip voor de nood aan collectieve, institutionele maatregelen.

Bezorgdheid over energiezekerheid leidde tot nieuwe **strategische allianties en samenwerking** tussen staten met een groot aandeel op de energiemarkt: exporteurs, importeurs en doorvoerlanden. Deze bezorgdheid werd ook een bron van internationale spanningen, rivaliteit en conflict.

Waarschijnlijk zullen er in de toekomst meer **intrastatelijke conflicten** ontstaan met energiebronnen als inzet, met name in Afrika. Het strategische belang van geografische gebieden die rijk zijn aan olie en gas, zal zeker toenemen in de komende decennia, waardoor ze steeds kwetsbaarder zijn voor spanningen en conflicten.

Hoewel energiezekerheid traditioneel wordt gezien als een puur nationaal of intern probleem, worden sommige aspecten duidelijk beter multilateraal aangepakt. Samenwerking tussen de grootste actoren op de energiemarkt kan de zekerheid van de energievoorraden sterk verhogen. Inzake energiezekerheid kan internationale samenwerking samengaan met internationale mededinging, maar dan moeten ze meer in evenwicht worden gebracht.

Hoewel een doorbraak in de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen de vooruitzichten op energiezekerheid ingrijpend zou kunnen veranderen, zouden hierdoor ook nieuwe veiligheidsrisico's ontstaan.

Analyse van risico's voor mensenlevens

Het principe achter de militaire overheidsuitgaven is gebaseerd op een eng, traditioneel veiligheidsdenkenbeeld dat nauw aansluit bij de gewapende bedreiging van staten. Recente veiligheidsanalyses die uitgaan van andere en bredere definities van veiligheid, identificeerden een aantal **niet-traditionele veiligheidsrisico's** die niet kunnen worden afgewend met militaire middelen.

In de sector van de volksgezondheid zijn veel voorbeelden te vinden van domeinen waar niet-militaire uitgaven veel kostenefficiënter zouden zijn als middel om **mensenlevens te beschermen**. In vergelijking met militaire uitgaven zijn de preventiestrategieën die voor de Wereldgezondheidsorganisatie en andere instellingen van de Verenigde Naties werden ontwikkeld om het risico op voortijdige dood en invaliditeit te verminderen (bv. eenvoudige gezondheidsinterventies of het behalen van de millenniumdoelstellingen) veel kostenefficiënter.

De risicofactoren voor ziekte en voor collectief geweld overlappen elkaar. Dit wijst erop dat ook de agenda's voor **'vrijheid van armoede'** en **'vrijheid van angst'** elkaar overlappen, wat dus belangrijke gevolgen heeft voor verschillende soorten veiligheidsstrategieën.

Hoewel economische schaarste en wedijver om natuurlijke rijkdommen mogelijke bronnen van conflict en geweld zijn, kunnen de rijkdommen van de wereld constructief worden aangewend om **honger, milieu-problemen en armoede** te bestrijden. Hiervoor kunnen bijvoorbeeld voorraden van rijkere landen worden overgedragen aan ontwikkelingslanden met een hoog sterftcijfer. Wellicht nemen de menselijke overlevingskansen hierdoor rechtstreeks toe terwijl de internationale veiligheid er dan weer onrechtstreeks baat bij heeft.

Militaire uitgaven

De wereldwijde militaire uitgaven voor 2006 worden geschat op **1.204 miljard USD** (huidige koers). In reële termen betekent dit een stijging van 3,5 procent tussen 2005 en 2006, en 37 procent tussen 1997 en 2006. Wereldwijd werd in 2006 **2,5 procent van het bruto wereldproduct** besteed aan militaire doeleinden.

Vooraf door toewijzing van **381 miljard USD** aan militaire operaties in Afghanistan, Irak en elders stegen de uitgaven voor landsverdediging van de VS tussen 2001 en 2006 in reële cijfers met 53 procent.

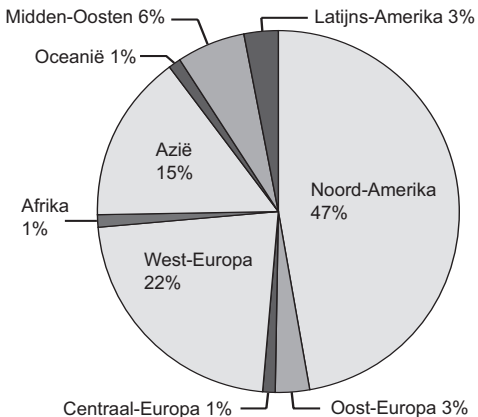
In 2006 spendeerde **China** het vierde grootste bedrag ter wereld aan militaire uitgaven, waardoor het **Japan** wel voorbijstak in totale uitgaven, maar per capita toch nog ver achterblijft.

Top 10 van de militaire uitgaven in 2006

Waarden in vaste USD (2005)

Land	Totale militaire uitgaven (in miljard USD)	Militaire uitgaven per capita (USD)	Wereldaandeel (%)
VS	528,7	1.756	46
VK	59,2	990	5
Frankrijk	53,1	875	5
China	49,5	37	4
Japan	43,7	341	4
Duitsland	37,0	447	3
Rusland	34,7	244	3
Italië	29,9	514	3
Saudi-Arabië	29,0	1.152	3
India	23,9	21	2
Subtotaal	888,7	–	77
Wereldtotaal	1.158,0	–	100

Aandeel in totale militaire uitgaven in 2006 per wereldstreek

In **Oost-Europa** stegen de militaire uitgaven tussen 2005 en 2006 in relatieve cijfers met 12 procent, meer bepaald de grootste toename van alle wereldstreken. In twee streken, **Centraal-Amerika** en **West-Europa**, namen de militaire uitgaven tussen 2005 en 2006 licht af. In de periode tussen 1997 en 2006 namen de militaire uitgaven in zes streken toe met meer dan 50 procent in reële cijfers: **Centraal-Azië, Oost-Europa, het Midden-Oosten, Zuid-Azië, Noord-Amerika en Afrika bezuiden de Sahara**, in dalende volgorde van toegenomen uitgaven.

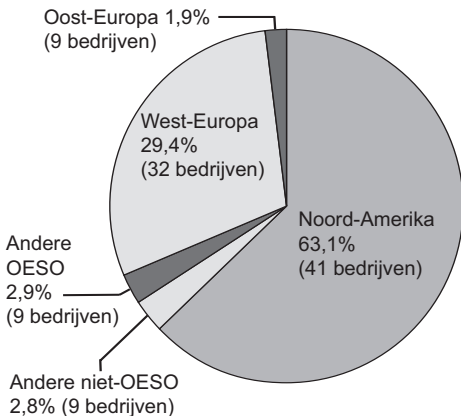
Wapenproductie

De wapenverkoop van de 100 grootste wapenproducenten ter wereld (SIPRI Top 100), Chinese producenten niet meegerekend, bedroeg in 2005 naar schatting **290 miljard USD**. In reële cijfers betekende dit voor de SIPRI Top 100 een stijging van de wapenverkoop met 3 procent tegenover 2004.

Tussen 2004 en 2005 noteerden 6 producenten een stijging van hun wapenverkoop met meer dan 1 miljard USD en 19 producenten verkochten ruim 30 procent meer wapens. Die stijging was eerder te danken aan overnames dan aan werkelijke groei.

De hoge en toenemende vaste kosten van geavanceerde wapensystemen zijn bepalend voor de ontwikkelingen in de wapenindustrie, landsverdediging en het militair-industrieel beleid.

Regionaal aandeel in de wapenverkoop van de SIPRI Top 100

De 30 grootste wapenproducenten

Hierna volgt de lijst met de wapenverkoop van de 30 grootste wapenproducenten uit de SIPRI Top 100 van 2005. Het land of de regio waar het bedrijf is gevestigd, staat tussen haakjes. De volledige lijst van de SIPRI Top 100 voor 2005 vindt u in het *SIPRI Yearbook 2007*.

1 Boeing (VS), \$ 28.050 m.	16 ITT Industries (VS), \$ 3.190 m.
2 Northrop Grumman (VS), \$ 27.590 m.	17 General Electric (VS), \$ 3.000 m.
3 Lockheed Martin (VS), \$ 26.460 m.	18 Honeywell International (VS), \$ 2.940 m.
4 BAE Systems (VK), \$ 23.230 m.	19 Halliburton (VS), \$ 2.720 m.
5 Raytheon (VS), \$ 19.800 m.	20 SAFRAN (Frankrijk), \$ 2.630 m.
6 General Dynamics (VS), \$ 16.570 m.	21 Dassault Aviation Groupe (Frankrijk), \$ 2.210 m.
7 Finmeccanica (Italië), \$ 9.800 m.	22 Mitsubishi Heavy Industries (Japan), \$ 2.190 m.
8 EADS (Europa), \$ 9.580 m.	23 Saab (Zweden), \$ 2.110 m.
9 L-3 Communications (VS), \$ 8.970 m.	24 Alliant Techsystems (VS), \$ 2.060 m.
10 Thales (Frankrijk), \$ 8.940 m.	25 Harris (VS), \$ 1.870 m.
11 United Technologies Corp. (VS), \$ 6.840 m.	26 Rockwell Collins (VS), \$ 1.810 m.
12 SAIC (VS), \$ 5.060 m.	27 Textron (VS), \$ 1.800 m.
13 DCN (Frankrijk), \$ 3.520 m.	28 Rheinmetall (Duitsland), \$ 1.740 m.
14 Rolls Royce (VK), \$ 3.470 m.	29 CEA (Frankrijk), \$ 1.710 m.
15 Computer Sciences Corp. (VS), \$ 3.400 m.	30 DRS Technologies (VS), \$ 1.680 m.

Internationale wapenleveringen

Volgens de waarden van de SIPRI-trendindicator **steeg** het aantal leveringen van grote conventionele wapens tussen 2002 en 2006 met bijna **50 procent**.

De **VS en Rusland** waren de grootste wapenleveranciers in de periode tussen 2002 en 2006 en elk goed voor ruim 30 procent van alle leveringen. Leveringen uit EU-lidstaten naar niet-leden waren goed voor iets meer dan 20 procent. **China en India** waren wereldwijd de grootste wapeninvoerders.

Terwijl wapenleveringen aan **Iran**, vooral uit Rusland, veel media-aandacht kregen in 2006, waren de leveringen van de VS en Europese landen aan **Israël, Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten** veel omvangrijker. Die leveringen omvatten onder andere conventionele langeafstandsaanvalssystemen die de stabiliteit van de regio ernstig in het gedrang kunnen brengen.

Midden 2006 bleek de **Hezbollah** tijdens het conflict in het zuiden van Libanon onverwacht goedbewapend. De meeste wapens werden vermoedelijk door **Iran** en **Syrië** geleverd.

Door de stijgende kosten voor de ontwikkeling van grote conventionele wapensystemen worden bijna alle landen afhankelijk van andere voor wapens en wapentechnologie. Sommige landen proberen daarom onafhankelijk en tegen een hoge economische kostprijs grote wapensystemen te ontwikkelen of nemen hun toevlucht tot relatief goedkope alternatieven zoals massavernietigingswapens of andere strategieën voor oorlogvoering zoals terrorisme en cyberoorlog.

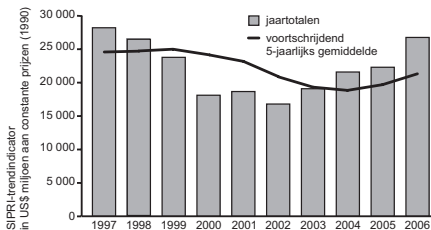
In 2006 werden **de VS** en enkele landen uit het Midden-Oosten en Afrika beschuldigd van schending van het VN-wapembargo tegen **Somalië**. Dit embargo werd in december opgeheven.

In december 2006 nam de Algemene Raad van de VN een resolutie aan over de opstelling van een **internationaal verdrag betreffende wapenhandel**.

**De 10 grootste exporteurs en importeurs van
grote conventionele wapens tussen 2002 en 2006**

Exporteur	Wereldexport-aandeel (%)	Importeur	Wereldimport-aandeel (%)
VS	30,2	China	13,7
Rusland	28,9	India	9,5
Duitsland	8,6	Griekenland	6,8
Frankrijk	8,3	VAE	6,6
VK	4,2	Zuid-Korea	3,6
Nederland	3,0	Australië	3,2
Italië	2,4	Israël	3,2
China	2,0	Egypte	2,9
Zweden	1,8	Turkije	2,8
Israël	1,6	Iran	2,4

**De trend van internationale leveringen van
grote conventionele wapens van 1997 tot 2006**

Het voortschrijdende 5-jaarlijks gemiddelde wordt in het laatste jaar van elke periode van 5 jaar uitgezet. De waarde van de SIPRI-trendindicator duidt op het aantal leveringen, niet op de financiële waarde. Zie URL <<http://armstrade.sipri.org/>>.

Beperking van veiligheidsrisico's door controle op bezit en gebruik van niet-militair materiaal

Bepaalde niet-militaire materialen, uitrusting, kennis en technologieën die niet voor militaire toepassingen bedoeld zijn, kunnen worden misbruikt voor **terroristische** massa-aanslagen of andere schadelijke doeleinden, maar vallen buiten het bereik van wapenbeheersingssystemen. Vele van die elementen behoren tot het domein van de privé-industrie.

Geen enkel systeem dat wordt ontwikkeld om deze niet-militaire elementen te controleren mag de economische activiteit ondermijnen. Bovendien kunnen overheidsoplossingen niet stoelen op noodwetten noch kunnen ze uitgebreide controle uit handen nemen van de civiele maatschappij.

Er is een groeiende consensus dat de **zakenwereld en de overheid** steeds meer als partners zullen moeten samenwerken om de veiligheid te bevorderen. Regelgevers moeten onder andere een meer geïntegreerde **regelgeving** opstellen om verduistering en misbruik van niet-militaire elementen voor illegale militaire doeleinden te beteugelen. Verder moet de zakenwereld bewust worden gemaakt van zijn verantwoordelijkheden inzake veiligheid.

Vrijwillige en officieel erkende **industriële veiligheidsnormen** moeten integraal deel uitmaken van de totale kwaliteitszorg binnen ondernemingen. Overheid en industrie moeten samenwerken om dergelijke normen op te stellen. Bestaande processen in de Internationale Organisatie voor Standaardisering (ISO) en de Europese Commissie voor Normalisatie (CEN) kunnen model staan voor de ontwikkeling van een uitgebreide verzameling veiligheidsnormen.

Resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad: non-proliferatie via internationale wetgeving

De op 28 april 2004 aangenomen Resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad stelt **niet-statelijke actoren** binnen het bereik van internationale non-proliferatie-inspanningen. Deze resolutie kwam er op initiatief van de VS met de bedoeling om het meestal trage en ingewikkelde proces voor het opstellen van internationale verdragen te omzeilen.

Volgens resolutie 1540 mogen staten geen enkele vorm van steun bieden aan niet-statelijke actoren die massavernietigingswapens of hun overbrengingsmiddelen proberen te produceren, verwerven, bezitten, ontwikkelen, transporteren, overdragen of gebruiken. Ze moeten ook relevante nationale wetten aannemen en uitvoeren.

De goedkeuring van resolutie 1540 doet enkele **belangrijke vragen** rijzen:

- In welke mate geeft Hoofdstuk VII van het VN-charter de Veiligheidsraad de bevoegdheid om bindende resoluties aan te nemen die 'wetgevende' elementen bevatten?
- Wat is de precieze reikwijdte en aard van de wettelijke verplichtingen die de resolutie stelt?
- Hoe kan de resolutie doeltreffend worden uitgevoerd?

De uitvoering van resolutie 1540 door de VN-lidstaten verliep tot nog toe fragmentarisch en lijkt weinig invloed te hebben gehad op de nationale wetgeving en praktijken.

Blijkbaar garandeert het vastleggen van een 'wetgevende' resolutie in de VN-Veiligheidsraad geen doeltreffende en onmiddellijke reactie op een ernstige bedreiging van de internationale vrede en veiligheid, ook al heeft ze volgens het VN-charter wettelijk bindende kracht.

Beheersing van kernwapens en non-proliferatie

De vijf wettelijk erkende kernwapenstaten (**China, Frankrijk, Rusland, het VK en de VS**) willen hun kernarsenaal behouden en moderniseren. Het **VK** kondigde aan dat het heeft besloten een nieuwe klasse kernonderzeeërs te bouwen om in 2020 zijn Trident-vloot te vervangen.

Noord-Korea manifesteerde zijn kernwapenvermogen door op 9 oktober 2006 een ondergrondse kernproef uit te voeren. Wijd en zijd wordt de proef slechts beschouwd als een gedeeltelijk succes en het blijft onduidelijk of Noord-Korea een bruikbaar kernwapen zou kunnen ontwikkelen.

De raad van bestuur van het Internationaal agentschap voor atoomenergie (IAEA) rapporteerde het geval **Iran** aan de VN-Veiligheidsraad nadat het land zijn uraniumverrijkingsprogramma had hervat. Volgens de vereisten van de in juli 2006 aangenomen Resolutie 1696 van de Veiligheidsraad moest Iran al zijn activiteiten in verband met uraniumverrijking en plutoniumscheiding stopzetten. Als reactie op het Iraanse verzet tegen resolutie 1696 nam de Veiligheidsraad in december Resolutie 1737 aan met gerichte sancties tegen de nucleaire en ballistische raketprogramma's van Iran.

India en de VS hebben bij de hervatting van hun onderlinge kernhandel stappen gezet om het controversiële **Civil Nuclear Cooperation Initiative** (niet-militair nucleair samenwerkingsinitiatief) in praktijk te brengen. In maart bereikten ze een akkoord over een plan om het Indiase kernprogramma in niet-militaire en militaire elementen op te splitsen. In december nam het Amerikaanse Congres de Hyde Act aan die de Amerikaanse wet wijzigt om onderhandelingen over een kernhandelsakkoord mogelijk te maken. In India heerste ontevredenheid over de door de wet opgelegde voorwaarden.

Rusland en de VS zetten tijdens de G8-top van juli 2006 het wereldwijde initiatief ter bestrijding van nucleair terrorisme op touw.

Wereldkernmachten in januari 2007

Land	Jaar van eerste kernproef	Opgestelde kernkoppen
VS ^a	1945	5 045
Rusland ^b	1949	5 614
VK	1952	c. 160
Frankrijk	1960	348
China	1964	c. 145
India	1974	c. 50 ^c
Pakistan	1998	c. 60 ^c
Israël	–	≤100 ^c
Noord-Korea	2006	– ^d
Totaal		c. 11 530

- De totale voorraad van de VS, reserves en noodvoorraden meegerekend, telt circa 10.000 kernkoppen.
- De totale voorraad van Rusland bestaat uit circa 15.000 kernkoppen, waarvan er circa 9.300 zijn opgeslagen of nog moeten worden ontmanteld.
- De kernvoorraden van India, Israël en Pakistan zijn vermoedelijk slechts gedeeltelijk opgesteld.
- Noord-Korea zou volgens een schatting van zijn voorraad gescheiden plutonium 6 kernkoppen kunnen produceren.

De in bovenstaande tabel opgesomde landen bezaten samen begin 2007 in totaal meer dan **26.000 kernkoppen**, inclusief opgestelde kernkoppen, reserves, noodvoorraden en kernkoppen die zijn opgeslagen of nog moeten worden ontmanteld.

Er bestaat wereldwijd ruwweg 1.700 ton hoogverrijkt uranium en 500 ton gescheiden plutonium, genoeg **splijfstof** om meer dan 100.000 kernwapens te produceren.

Ontwikkelingen in chemische en biologische oorlogvoering en wapenbeheersing

Tijdens de van 20 november tot 8 december 2006 in Genève gehouden zesde toetsingsconferentie van het **Verdrag tot verbod van biologische en toxische wapens** werd overeengekomen dat tussen 2007 en 2010 jaarlijkse vergaderingen moeten worden gehouden tijdens dewelke maatregelen moeten worden overwogen om de daadwerkelijke uitvoering van het verdrag te bevorderen, de veiligheid en de beveiliging van biotechnologie in biologische instituten te verbeteren en de nationale middelen voor bewaking, opsporing en diagnose van ziekten te versterken.

Op de van 5 tot 8 december in Den Haag gehouden 11de Conferentie van de staten die deelnemen aan het **Verdrag inzake chemische wapens** van 1993 werd besloten dat vertegenwoordigers van de uitvoerende raad het chemische wapenarsenaal moeten bezoeken in de deelnemende staten die uitstel hebben aangevraagd van de termijn waarin ze hun chemische wapens moeten vernietigen. Er wordt gevreesd dat niet alle landen de in de conventie vastgelegde deadline van 29 april 2012 voor de vernietiging van al hun chemische wapens zullen halen.

De **veiligheid en beveiliging van biotechnologie** kwam in 2006 in verschillende nationale en regionale akkoorden en handelingen aan bod.

In 2006 werden nieuwe beschuldigingen geuit over de ontwikkeling of het gebruik van **chemische en biologische wapens** en kwam meer informatie vrij over programma's uit het verleden.

Het gebrek aan betrouwbare informatie en inzicht staat de evaluatie en toepassing van methodes om het gevaar voor proliferatie te bepalen in de weg.

De dreiging die uitgaat van chemische en biologische wapens verdient meer aandacht en er moet een evenwichtig pakket van nationale en internationale maatregelen worden samengesteld.

Beheersing van conventionele wapens

Het van kracht worden van het in 1999 **aangepaste Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-verdrag)** werd in 2006 nog steeds belemmerd door onenigheden tussen Rusland en Westerse landen over politieke teksten die in 1999 werden aangenomen tijdens de in Istanbul gehouden top van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking In Europa (OVSE).

De beheersing van conventionele wapens lijkt nu zo goed als vastgelopen wegens de Russische weigering de eigen verbintenissen na te leven, het politieke getouwtrek tussen Rusland en de lidstaten van de NAVO, de 'wapenbeheersingsmoeheid' en de dalende status van de OVSE.

Het in 2006 **in Wenen gehouden OVSE-seminarie over militaire doctrines** bood een gelegenheid tot bespreking en verduidelijking van de huidige denkpatronen over militaire veiligheid en het standpunt van de OVSE-leden.

Andere stappen die in 2006 werden gezet om vertrouwen te wekken en de transparantie en stabiliteit te verhogen, waren gericht op handvuurwapens en munitieoverschotten.

Aangezien sommige deelnemers aan het **Verdrag van 1997 inzake antipersoonsmijnen** hun deadline voor de vernietiging van mijnen niet zullen halen, werd in 2006 een procedure ingesteld om deadlines te verlengen.

Protocol V over **explosieve oorlogsresten** uit het Verdrag inzake bepaalde conventionele wapens (Dubieuze-Wapensverdrag) van 1981 werd in 2006 van kracht.

Beperkingen van het CSE-verdrag en totale voorraden op 1 januari 2007

	Tanks	Pantser-voertuigen	Artillerie	Vliegtuigen	Helikopters	Personeel
Limiet	38.262	59.822	37.846	13.172	3.920	5.789.181
Voorraden	23.669	43.515	27.705	6.819	1.977	2.812.087

Wereldwijde inspanningen voor de beheersing van MANPADS

Sinds in 2002 werd geprobeerd een Israëlisch lijnvliegtuig boven Kenia neer te halen, zijn de VS de drijvende kracht achter de eerste internationale pogingen om de illegale handel in **draagbare luchtverdedigingssystemen** (MANPADS) te beperken en burgersvluchten te beschermen tegen raketaanvallen met MANPADS.

Deze initiatieven hebben het aantal MANPADS beperkt dat makkelijk kon worden gestolen, verloren of verspreid en hebben de grondslag gelegd voor strengere exportcontroles en een sterk verbeterde bescherming van luchthavens en vliegtuigen.

Ondanks deze vooruitgang blijft het gevaar voor **terroristische aanslagen** met MANPADS bestaan. Volgens recente rapporten werden raketten in beslag genomen van, geleverd aan of gebruikt door niet-statelijke groeperingen in Afghanistan, El Salvador, Irak, Libanon en Somalië. In het verleden bleken leveringen van regeringen aan niet-statelijke actoren een grote of zelfs dé grootste bron van MANPADS voor deze groeperingen.

Enkele maatregelen om de overdracht en het illegaal gebruik van MANPADS verder te beperken:

- haalbaarheidsstudies van mogelijke 'sloten' op MANPADS-lanceerinstallaties en de snelle productie en installatie door de meestbelovende technologieën van productielanden,
- de algemene toepassing van strenge fysieke veiligheids- en voorraadbeheerpraktijken, en
- de uitbreiding van internationale hulp gericht op de beveiliging van wapendepots en de vernietiging van MANPADS-overschotten; vele van deze programma's worden ondergefinancierd.

Controles op veiligheidsgerelateerde internationale leveringen

Recente internationale inspanningen om de verspreiding van **nucleaire, biologische en chemische wapens** te verhinderen, zijn overgegaan op een betere integratie van exportcontroles met andere non-proliferatiemiddelen. Dit vergt een verhoogde samenwerking tussen staten en tussen gemeenschappen zoals inlichtingendiensten en de diensten die exportcontroles uitvoeren, toezien op de naleving van de strafwet en financiële sancties opleggen.

Maatregelen zoals de resoluties die de VN-Veiligheidsraad in 2006 aannam en die de toegang van **Iran** en **Noord-Korea** tot bepaalde proliferatiegevoelige elementen aan banden leggen, zijn enkel doeltreffend als alle staten hun nationale exportcontroles effectief uitvoeren.

Een klein maar toenemend aantal landen is lid van **informele groepingen** voor strengere nationale exportcontroles, zoals de Australiëgroep, het Controleregime voor de uitvoer van rakettechnologie en -onderdelen, de Club van nucleaire leveranciers en de Wassenaar Overeenkomst. Al deze staten hebben nationale wetten aangenomen zodat proliferatiegevoelige elementen door de nationale overheid worden gecontroleerd en goedgekeurd voor ze worden geëxporteerd.

In gevallen waar export van proliferatiegevoelige goederen niet kon worden voorkomen, kan de onlangs door het **Proliferation Security Initiative** versterkte samenwerking tussen ordehandhavingdiensten ervoor helpen zorgen dat illegale transporten van dergelijke elementen hun eindgebruikers niet bereiken.

In de programma's voor *outreach* en technische bijstand van de Europese Unie en andere organisaties moet meer aandacht worden besteed aan de opbouw van **intersectorale samenwerking en het afdwingen van exportcontroles**.

Verdragen inzake wapenbeheersing en ontwapening en verdragen inzake humanitair oorlogsrecht

Van kracht sedert maart 2007

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen en van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève)
- 1948 Verdrag voor samenwerking op economisch, sociaal en cultureel vlak en voor de gemeenschappelijke zelfverdediging tussen West-Europese staten (Verdrag van Brussel)
- 1948 Conventie inzake preventie en bestraffing van de misdaad van genocide (Genocide Conventie)
- 1949 Conventie van Genève (IV) met betrekking tot de bescherming van burgers in oorlogstijd
- 1954 Protocol bij het Verdrag van Brussel van 1948 (Verdrag van Parijs over de West-Europese Unie)
- 1959 Verdrag van Antarctica
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water (Gedeeltelijk kernstopverdrag, PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV)
- 1971 Verdrag tot verbod van de plaatsing van kernwapens en andere massavernietigingswapens op of onder de zeebedding en de oceaانبodem (Zeebodemverdrag)

- 1972 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van Biologische en Toxische Wapens, BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het Verbod op Kernwapenproeven, TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake Vredelievende Kernexplosies, PNET)
- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (Verdrag tot verbod van geofysische oorlogvoering)
- 1977 Protocol I ter aanvulling van de Conventie van Genève van 1949 en dat betrekking heeft op de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten
- 1977 Protocol II ter aanvulling van de Conventie van Genève van 1949 en dat betrekking heeft op de bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW-Verdrag of Verdrag betreffende onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1987 Verdrag over de vernietiging van middellange- en korteafstandsraakketten (INF-Verdrag)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-Verdrag)
- 1991 Verdrag over de vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START I-Verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim (Open Skies Verdrag)

- 1992 Besluit van de onderhandelingen over de personeelsbezetting van de conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-1A Overeenkomst)
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Chemische Wapenconventie, CWC)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Firenze: nu van toepassing op Bosnië en Herzegovina, Croatië, Montenegro en Servië)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verbandhoudend materiaal.
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en de overdracht van antipersoonsmijnen en de vernietiging ervan (APM-Conventie)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aankopen van conventionele wapens
- 1999 Document van Wenen 1999 inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2002 Verdrag inzake de beperking van strategische aanvalswapens (SORT)

In maart 2007 niet van kracht zijnde verdragen

- 1972 Verdrag inzake de beperking van raketverdedigingssystemen (ABM-Verdrag): niet langer van kracht sinds 13 juni 2002
- 1993 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (START II-Verdrag)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven (CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het verdrag van 1990 inzake conventionele strijdkrachten in Europa

- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verbandhoudend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatinsk)

Afkortingen in verband met veiligheid

- ABM Anti-ballistische raket
- AG Australiëgroep
- ALCM Vanaf een vliegtuig gelanceerd kruisvluchtwapen
- APM Antipersoonsmijn
- ATT Verdrag inzake wapenhandel
- ATTU Zone tussen de Atlantische Oceaan en het Oeralgebergte
- AU Afrikaanse Unie
- BMD Afweer tegen ballistische raketten
- BTWC Verdrag tot verbod van biologische en toxische wapens
- CADSP Gemeenschappelijk Afrikaans defensie- en veiligheidsbeleid
- CBM Vertrouwenwekkende maatregel
- CBW Chemische en biologische wapens
- CCW Conventionele wapens (Conventionele-Wapensverdrag)
- CD Ontwapeningsconferentie
- CEMAC Economische gemeenschap van Centraal-Afrikaanse staten
- CSE (Verdrag inzake) conventionele strijdkrachten in Europa
- GBVB Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid
- CICA Conferentie inzake interactie en vertrouwenwekkende maatregelen in Azië
- GOS Gemenebest van Onafhankelijke Staten
- CSBM Vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- CSCAP Raad voor veiligheidssamenwerking in Azië en het Stille-Oceaan gebied
- CSTO Verdragsorganisatie voor collectieve veiligheid

- CTBT(O) Verdrag(sorganisatie) voor een alomvattend verbod op kernproeven
- CTR Coöperatieve dreigingsvermindering
- CWC Chemische Wapenconventie
- DDR Ontwapening, demobilisatie en reïntegratie
- DPKO Afdeling vredesoperaties
- EAPR Euro-Atlantische partnerschapsraad
- EDA Europees defensieagentschap
- ENP Europees nabuurschapsbeleid
- EVDB Europees veiligheids- en defensiebeleid
- FMCT Verdrag op het verbod op de vervaardiging van splijtbare materialen voor kernwapens
- GLCM Vanaf de grond gelanceerde kruisraket
- GNEP Wereldwijd partnerschap voor kernenergie
- GTRI Wereldwijd initiatief om dreiging te verminderen
- GUAM Georgië, Oekraïne, Azerbeidzjan en Moldavië
(in de Organisatie voor democratie en economische ontwikkeling – GUAM)
- HCOG Haagse gedragscode
- HVU Hoogverrijkt uranium
- IAEA Internationaal agentschap voor atoomenergie
- ICBM Intercontinentale ballistische raket
- INDA Internationale steun voor non-proliferatie en ontwapening
- INF Kernwapens voor de middellange afstand (INF-Verdrag)
- ISAF Internationale strijdmacht voor bijstand aan de veiligheid
- MANPADS Draagbaar luchtverdedigingssysteem
- MIRV Draagraket met meervoudige onafhankelijk richtbare kernkoppen
- MOTAPM Andere mijnen dan antipersoonsmijnen
- MTCR Regeling voor het toezicht op rakettechnologie
- NAVO Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
- ABC Atoom-, biologische en chemische (wapens)
- NPV Verdrag inzake de non-proliferatie van kernwapens (Non-

	proliferatieverdrag)
NRF	NAVO-reactiemacht
NSG	Club van nucleaire leveranciers
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OCCAR	Gezamenlijke organisatie voor samenwerking op defensie- materieelgebied
OPANAL	Agentschap tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben
OVCW	Organisatie voor het verbod op chemische wapens
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PvV	Partnerschap voor de vrede
PVI	Proliferatie-veiligheidsinitiatief
SALW	Handvuurwapens en lichte wapens
SSO	Sjanghai Samenwerkingsorganisatie
SECI	Zuidoost-Europees Samenwerkingsinitiatief
SLBM	Door onderzeeboot gelanceerde ballistische raket
SLCM	Vanaf zee gelanceerde kruisraket
SORT	Verdrag inzake de beperking van strategische aanvalswa- pens
SSR	Hervorming van de veiligheidssector
START	Verdrag over de vermindering van strategische wapens
UNIFIL	Interimvredesmacht van de VN in Libanon
UNMIT	Geïntegreerde missie van de VN in Oost-Timor
UNROCA	VN-wapenregister
MWV	Massavernietigingswapen(s)

De website van SIPRI

De website van SIPRI, www.sipri.org, is een rijke bron van gegevens, informatie en analyses. Op de website vindt u:

- informatie over de onderzoeksprojecten van SIPRI
- authentieke SIPRI-gegevens in verschillende elektronische formaten
- informatie over en bestelgegevens voor publicaties van SIPRI
- downloadbare versies van SIPRI-beleidsnota's, reeds verschenen SIPRI-boeken, *Yearbook*-hoofdstukken en nog vele andere nota's en artikels

De online databanken van SIPRI

Militaire uitgaven

www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html

Wapenleveringen

armstrade.sipri.org/

Multilaterale vredesoperaties

conflict.sipri.org/

Nationale exportcontrolesystemen

www.sipri.org/contents/expcon/db1.html

Feiten over internationale relaties en veiligheidstrends

first.sipri.org/

Recente SIPRI-uitgaven

Boeken

Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure, door Taylor B. Seybolt

Budgeting for the Military Sector in Africa: The Processes and Mechanisms of Control, onder redactie van Wuyi Omitoogun en Eboe Hutchful

The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy, geredigeerd door Alyson J. K. Bailes, Gunilla Herolf en Bengt Sundelius

Foreign Military Bases in Eurasia, door Zdzislaw Lachowski

The Shanghai Cooperation Organization, door Alyson J. K. Bailes, Pál Dunay, Pan Guang en Mikhail Troitskiy

Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union, door Neil J. Melvin

Regionalism in South Asian Diplomacy, door Alyson J. K. Bailes, John Gooneratne, Mavara Inayat, Jamshed Ayaz Khan en Swaran Singh

Relics of Cold War: Defence Transformation in the Czech Republic, door Miroslav T_ma

Territorial Disarmament in Northern Europe: The Epilogue of a Success Story? door Matthieu Chillaud

Dit overzicht is online beschikbaar in het Catalaans, Nederlands, Engels, Frans, Duits, Spaans en Zweeds

Meer informatie over de publicaties van SIPRI vindt u op:

books.sipri.org

SIPRI YEARBOOK 2007

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

ISBN 978-0-19-923021-1

Uitgegeven door Oxford University Press, 2007

Hardback, 752 pagina's, prijs: £85,00

Meer informatie vindt u op:

yearbook2007.sipri.org

Het *SIPRI Yearbook 2007* bestellen

Het *SIPRI Yearbook* is verkrijgbaar bij de betere boekhandel of kan worden besteld bij Oxford University Press:

Online op

www.oup.co.uk/bookshop/

Telefoon

+44 1536-741 017 (Europa)

+1 800-451 7556 (VS)

Voor meer informatie over toekomstige vertalingen van het *SIPRI Yearbook 2007* in het Arabisch, Chinees, Japans, Russisch en Oekraïens kunt u contact opnemen met SIPRI via:

E-mail: editors@sipri.org

Telefoon: +46 8-655 97 00

SIPRI YEARBOOK 2007

ARMAMENTS, DISARMAMENT AND INTERNATIONAL SECURITY

Dit boekje geeft informatie over de aard van de analyses, feiten en gegevens die u kan terugvinden in de 38ste uitgave van het *SIPRI YEARBOOK*, dat een analyse bevat van de ontwikkelingen in 2006 inzake

- Veiligheid en conflicten
- Militaire uitgaven en bewapening
- Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening

Met uitgebreide bijlagen betreffende overeenkomsten inzake wapenbeheersing en ontwapening en een chronologie van gebeurtenissen in verband met veiligheid en wapenbeheersing.

Voor meer informatie kan u contact opnemen met

sipri

Internationaal Instituut voor Vredesonderzoek van Stockholm
Signalistgatan 9
SE-169 70 Solna, Zweden

Telefoon: + 46 8/655 97 00
sipri@sipri.org – www.sipri.org
Fax: + 46 8/655 97 33

**vlaams
vredesinstituut**

Uitgegeven door het **Vlaams Vredesinstituut**
Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

vredesinstituut@vlaamsparlement.be – www.vlaamsvredesinstituut.eu

sipri